

Vetenskap & Allmänhet

Vetenskap & Allmänhets kommentarer på förslaget till EU:s nya ramprogram för forskning och innovation Horisont Europa

Vetenskap & Allmänhet, VA, har med intresse tagit del av EU-kommissionens senaste förslag till nytt ramprogram för forskning och innovation. Några övergripande synpunkter på förslaget lämnade vi vid den hearing om Horisont Europa som Utbildnings- och Näringsdepartementet anordnade den 20 juni 2018. Vi översänder härmed mer detaljerade synpunkter på förslaget.

Cissi Billgren Askwall

Generalsekreterare, VA

Maria Lindholm

Chefsutredare, VA

Sammanfattning

VA anser att SwafS-aspekterna; genus, etik, samverkan, science education, öppen tillgång och RRI (Ansvarsfull forskning och innovation) bör ha ett eget arbetsprogram i nästa ramprogram för forskning och innovation. Det bör ligga under ”Strengthening the European Research Area” med väl definierade aktiviteter/*topics* och en egen budget. Det är nödvändigt för att:

- Involvera och engagera medborgare, civilsamhälle och slutanvändare i forsknings- och innovationsprocesser och kunna förverkliga forskningskommissionär Moedas vision om att “connect the public to European science”.
- Utveckla, mäta och utvärdera metoder och processer för co-creation, public engagement och citizen science.
- Förstå hur medborgarna i EU förstår forskning och om och hur de använder sig av forskningsresultat.
- Göra satsningar på att utveckla kunskapssamhället och framtida kompetensförsörjning.
- Utveckla former och arbetssätt för att öppna upp vetenskapen och för att överbrygga hindren i EU för att åstadkomma Öppen vetenskap.

Vetenskap ifrågasätts i världen

Populistiska partier firar framgångar i Europa och vi ser en vetenskapskritisk utveckling på många håll. Misstro mot etablissemangen – forskarsamhället inbegripet – har blivit ett vanligt tema i europeisk debatt, där fördomar och förvrängda fakta riskerar att snedvrیدا det offentliga samtalet. Detta avspeglas även i 2017 års svenska nyordlista med uttryck som *alternativa fakta* och *fejksade nyheter*.¹ Samtidigt har den positiva motrörelsen *March for Science* under 2017 och 2018 engagerat hundratusentals människor världen över i manifestationer för vetenskap.

Fler än fyra av tio svenskar anser att det tas för lite hänsyn till forskning när politiska beslut fattas i Sverige.² I dessa tider är det extra angeläget för forskare, innovatörer och beslutsfattare att kommunicera med och engagera medborgare och civilsamhällesorganisationer i forskning och innovation. Eller för att citera professor Jerzy Buzek, ordförande för EU-parlamentets kommitté för industrifrågor, forskning och energi, ITRE: *This new reality is a challenge which science, academia and politics have to face. We have a crucial role in making the truth and facts essential for our citizens again.*³

Medborgare centrala i EU:s forskningspolitik

EU:s forskningskommissionär Carlos Moedas har i många tal och intervjuer betonat vikten och värdet av att EU:s medborgare involveras i forskning och innovation. Han har lyft fram tre O:n som ska genomsyra EU:s forskningspolitik: *Open Science*, *Open Innovation* och *Open to the World*, I en intervju när Horisont Europa lanserades sade Moedas att *Horizon Europe will connect the public to European Science*.

Behovet att länka samman forskning, samhälle och medborgare har varit centralt på den europeiska politiska agendan de senaste åren. Förutom forskningskommissionärens uttalanden kan exempelvis nämnas:

- EU:s högnivågrupp, led av Pascal Lamy, som poängterat vikten av att underlätta för medborgarna och samhället att förstå värdet av investeringar i forskning och innovation och att involvera dem i processerna. Gruppens rekommendation nr 8 lyder: *Mobilise and involve citizens*⁴

¹ Språkrådets och Språktidningens årliga lista över nya ord som etablerats

² VA-barometern 2017/18 (VA-rapport 2017:3)

³ Tal av professor Jerzy Buzek vid STOAs kommittémöte den 24 januari 2018.

⁴ LAB-FAB-APP - investing in the European future we want (2016)

- EU-kommissionens egna slutsatser från utvärderingen av sjunde ramprogrammet och halvtidsutvärderingen av Horisont 2020
- EU-kommissionens Open Science Policy Platform som arbetar med att konkretisera åtta dimensioner av Öppen vetenskap: *Rewards and Incentives, Research Indicators and Next-Generation Metrics, Future of Scholarly Communication, European Open Science Cloud, FAIR Data, Research Integrity, Skills and Education* och *Citizen Science*.
- Det faktum att principen om Öppen vetenskap är aviserad att vara Horisont Europas modus operandi.

Otillräckligt om öppen vetenskap i FP9

Mot bakgrund av ovanstående är det mycket förvånande och oroande att nuvarande förslag till Horisont Europa så svepande beskriver Öppen vetenskap, likställer det med *open access to publications and data*, och innehåller formuleringar om att medborgare och andra slutanvändare av forskning och innovation ska få ta del av *outputs* och *outcomes*. Utgångspunkten verkar vara att allmänheten ska förstå och lita på de resultat som kommer fram, snarare än involveras i forskningsprocesserna. Det går stick i stäv med de policysträvanden som EU tidigare gett uttryck för.

Öppen vetenskap är ett paraplybegrepp som syftar till mer inkluderande och transparenta processer i forskning och innovation. Begreppet har ingen entydig definition utan det finns olika uppfattningar om vad Öppen vetenskap är, inte minst bland forskarna själva. Förutom öppen tillgång (*open access*) och öppna data (*open data*) brukar inkluderas altmetri (alternativa sätt att mäta forskningens genomslag), medborgarengagemang (medborgarforskning, *public engagement*) och kommunikation mellan forskare och andra grupper i samhället.

Oavsett definition har Öppen vetenskap många fördelar: Olika samhällsaktörer får större insyn i och tillgång till forskning och innovation; resultaten blir bättre, mer hållbara och användbara; samhällsfunktioner utvecklas när beslut i högre utsträckning kan vila på vetenskaplig grund; fler medborgare kan inspireras till högre studier och allmänhetens engagemang för forskning kan stärkas.

Redan vid Konkurrenskraftsrådets möte i maj 2016 kom alla EU:s medlemsländer överens om att arbeta för ett öppet vetenskapssystem. Men trots att alla förbundit sig att följa vägen mot öppen vetenskap är forskning om gränssnittet vetenskap–samhälle en bristvara och incitamenten för forskare att samverka fortfarande otillräckliga. Därför behöver Öppen vetenskap komma fram mycket tydligare i Horisont Europa än vad som ses i det liggande förslaget.

Särskilt program för *Science, Society and Citizens* behövs

För att kunna *connect the public to European science* behövs tydliga beskrivningar av incitament och aktiviteter för hur detta ska gå till. Att som i förslaget enbart återropa *Citizen Science* och *co-creation activities* är långt ifrån tillräckligt. Om Öppen vetenskap ska kunna genomföra alla tre pelare i ramprogrammet behövs skrivningar i topics/utlysningstexter för hur det ska gå till. Dessutom måste det finnas kriterier och mätverktyg för uppföljning och utvärdering.

Det är en god tanke att *SwafS, Science with and for Society (Vetenskap för och med samhället)* ska utgöra en central del när det gäller att stärka hela ERA, the European Research Area, men för att det ska kunna bli verklighet behövs mer än retorik. Det arbetsprogram som i Horisont 2020 kallas *SwafS* bör vara en integrerad del av begreppet excellent forskning/innovation. Ska medborgarna kunna få något faktiskt inflytande på forskning och innovation behöver vi fortsätta att forska, utveckla och testa olika metoder för att åstadkomma det.

I en tidigare version av Horisont Europa fanns ett särskilt arbetsprogram – kallat *Science, Society and Citizens* – som adresserade just detta. Nu är det arbetsprogrammet borttaget. Utan ett eget program sänds motstridiga signaler; det är svårt att se hur EU prioriterar Öppen vetenskap om inte resurser öronmärks för att utveckla former och arbetssätt för att öppna upp vetenskapen och engagera medborgare i forskning

Vetenskap & Allmänhet

och innovation. Detta kan också komma att äventyra den politiska och samhälleliga acceptansen för att satsa offentliga medel på europeisk forskning.

Anknyt till FN:s hållbarhetsmål

Det nuvarande SwafS-programmet i Horisont 2020 stöder och bidrar dessutom till att nå följande av FN:s hållbara utvecklingsmål:

- Mål 4 Kvalitetsutbildning: Säkerställa inkluderande och kvalitativ utbildning för alla och främja livslångt lärande
- Mål 5 Jämställdhet: Uppnä jämställdhet och bemyndiga alla kvinnor och tjejer
- Mål 9 Industri, innovation och infrastruktur: Bygga en robust infrastruktur, främja hållbar industrialisering och främja innovation
- Mål 11 Hållbara städer och samhällen: Göra städer inkluderande, säkra, resilienta och hållbara.

Horisont Europa bör tydliggöra kopplingen mellan dessa hållbarhetsmål och vetenskap–samhälle för att säkerställa en hållbar samhällsutveckling.

Involvera civilsamhället mer

Ideella organisationer kan fungera som en viktig kanal för medborgare att få inflytande, till exempel i forskning, men det finns en rad hinder för att involvera civilsamhällesorganisationer och medborgare i nuvarande ramprogram som behöver tas bort. Enligt en studie om civilsamhällets medverkan vid halvtidsutvärderingen i Horisont 2020 utgjorde civilsamhällesorganisationer mindre än tre procent av de involverade i H2020 och mottog bara sju promille av de totala anslagen.

Vi gör gärna en jämförelse med jämställdhetsintegrering. SwafS-aspekter som genus, etik, samverkan, science education, öppen tillgång och RRI (Ansvarsfull forskning och innovation) bör liksom jämställdhet genomsyra hela Horisont Europa. Men tiden är därför inte mogen att ha SwafS enbart som ett så kallat *cross-cutting issue*. Det är viktigt att SwafS-aspekterna fortsatt har ett eget arbetsprogram, med egen budget. Vi behöver nämligen bättre förstå hur medborgarna i EU ser på och förstår forskning, och om och hur de använder sig av forskningsresultat. Vi behöver inte bara uppmuntra forskarsamhället att involvera allmänheten, utan också förstå oss på och överbrygga de hinder som finns för att kunna åstadkomma Öppen vetenskap. För att skapa ett kunskapssamhälle och ett konkurrenskraftigt EU behövs också satsningar på unga via *science education*, för att kunna intressera och säkerställa framtida kompetensförsörjning och visa på möjligheterna med karriärer inom vetenskap, forskning och innovation.

Medborgarforskning och samverkan med allmänheten

Sist men inte minst vill vi påpeka att *Citizen Science*, eller medborgarforskning, är en del av *Public Engagement*, men det är INTE ett paraplybegrepp för alla former av public engagement, eller samverkan. I förslaget till nästa ramprogram lyser dessvärre andra former av public engagement med sin frånvaro.

Ändå är Öppen vetenskap och samverkan områden där det finns ett tydligt europeiskt mervärde. I halvtidsutvärderingen av Horisont 2020 fördes detta särskilt fram; här kan EU göra skillnad. Genom att implementera kriterier för Öppen vetenskap och samverkan i både utlysningar och utvärdering kan EU visa vägen framåt!